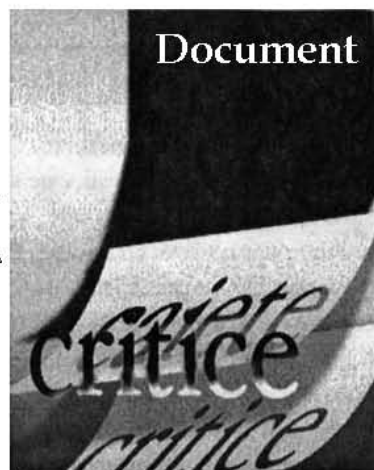

Dora
MEZDREA

Constantin Noica în arhiva Securității

Abstract

Constantin Noica was among the most important targets of the Romanian communist Security. The authorities recruited many informants and sent many officers to keep a close watch on him. The author publishes some documents excerpted from Noica's record.

Keywords: Constantin Noica, M. Eliade, E. M. Cioran, Security, informants, Iron Guard, surveillance

Constantin Noica a fost obiectivul preferat al Securității comuniste din România. Ampla activitate informativă care l-a vizat (de la numărul imens de oameni antrenați în activitate – informatori, agenți, ofițeri – la cantitatea de tehnică operativă întrebuințată) este pe măsura dimensiunilor reale și simbolice ale personajului. Din 1944 până la moarte, Constantin Noica a fost permanent în vizorul Securității.

N-ar fi fost nevoie de autodenunțul lui Constantin Noica din 1944 pentru a intra în atenția Securității; el ar fi fost oricum urmărit, în calitate de „fost moșier” și „fost legionar”; astfel încât, în 1949, i s-a fixat domiciliu obligatoriu, pe termen nelimitat, la Câmpulung Muscel. Urmărirea se intensifică pe parcursul deceniului următor, pe de o parte, fiindcă „și-a reluat legăturile cu legionarii trădători de patrie Cioran Emil și Eliade Mircea, cărora le-a transmis scrierile sale dușmănoase”; pe de alta, pentru că între „1955–1958 a organizat numeroase întâlniri clandestine”, „unde se făcea lectura scrierilor proprii și ale trădătorilor de patrie, pe marginea cărora aveau loc numeroase discuții de defăimare a literaturii realist-socialiste și a libertăților democratice din țara noastră” (vezi, *infra*, doc. 10). Este arestat la 11 decembrie 1958 de către fosta Direcție Regională M. A. I. Argeș, „pentru uneltire contra ordinii sociale”, trimis în judecata Tribunalului Militar al Regiunii a

II-a Militară București, care, prin sentința nr. 24/1 martie 1960, l-a condamnat 25 ani muncă silnică și confiscarea averii. Este pus în libertate la 8 august 1964, în baza Decretului-lege nr. 411/1964.

Din identificările de până acum, putem spune că a avut următoarele dosare:

- un *Dosar penal*: P. 118 988, 21 volume (C. N. S. A. S., *Arhiva Fond Penal*, așa-zisul dosar al procesului Noica – Pillat);
- un *Dosar informativ*: I. 207, 11 volume (C. N. S. A. S., *Arhiva Fond Informativ*, așa-zisul dosar Dinu Pillat – Nicu Steinhardt, în care sunt incluse circa 200 file despre urmărirea lui Constantin Noica în anii 1957–1958).

După ieșirea din închisoare, urmărirea continuă; are:

- un *Dosar de verificare*, fiind suspect că desfășura activitate de spionaj în favoarea statului francez, deschis după punerea sa în libertate, în 1964, de către fosta Direcție Regională M. A. I. – Argeș, dosar care a fost închis în anul 1965 (vezi, *infra*, doc. 10);
- un *Dosar de obiectiv*, nr. 1071, indicativ 122, fiind luat în evidență de Direcția I (lt. maj. Tănase C.), în 1965, ca „fost membru legionar, moșier și suspect de spionaj” (vezi, *infra*, doc. 10);
- un alt *Dosar de urmărire informativă*: I. 15156, vol 1-14 (cota C. N. S. A. S.)

(vechea cotă a Securității: dosar 205 407, vol. 1-14), privește perioada 19 iunie 1971 – 23 iulie 1978;

- un *Dosar de urmărire informativă*: I. 4664, 1 vol. (cota C. N. S. A. S.), acoperă perioada de după 1978 până la moartea filosofului (1987), fiind „lucrat în dosar de urmărire informativă pe linia contraspionajului englez”;
- în sfârșit, un dosar care privește de asemenea partea finală a vieții filosofului, deschis de Securitatea județului Sibiu: *Dosarul de urmărire informativă* 2172, privind „Păltiniș”, I. 73 017, având 7 volume, care a fost distrus în timpul evenimentelor din 1989 de la Sibiu. Din fericire, 5 volume ale acestui D.U.I. au fost microfilmate, putându-se astfel recupera conținutul lor.

Dintre cele 132 documente care pot fi citite în continuare, primele 16 fac parte din *Dosarul de obiectiv nr. 1071*, indicativ 122, deschis de Direcția I din Consiliul Secu-

rității Statului; celelalte 116 documente, din *Dosarul de urmărire informativă*: I. 15156, vol 1-14, începând de la deschiderea activității informative până la închiderea ei (în acest dosar).

Din cele aproape 4000 de file privitoare la Constantin Noica din: *Fond Informativ, dosarul 15 156*, am efectuat, pentru acest volum, o selecție care să răspundă mai multor exigențe:

- documentele selectate să aibă, înainte de toate, o relevanță culturală; altfel spus, să fie dătătoare de seamă pentru epoca pe care o ilustrează și în ceea ce privește relațiile lui Noica cu personalitățile culturale ori cu instituțiile vremii, și nu pentru chestiuni intime, legate de viața lui Noica, de multe ori discutabile;
- această selecție să ilustreze pertinent metodele de lucru ale Securității;
- să fie dătătoare de seamă în ceea ce privește raporturile lui Constantin Noica cu Securitatea;
- nu în ultimul rând, să înfățișeze felul în care se raportează Constantin Noica la magistrul său, Nae Ionescu, creatorul școlii de filosofie din care și el face parte, la câteva decenii de la moartea acestuia, precum și la ceilalți colegi de generație (în măsura în care există asemenea referiri; printre cei la care există se numără: Mircea Eliade, în primul rând; apoi Mircea Vulcănescu, Constantin Floru, Petru Manoliu, Emil Cioran, Vasile Băncilă ș. a.).

Metodele de lucru ale Securității

Documentele ne înfățișează un personaj împresurat: o întreagă rețea informativă mișună împrejurul lui Constantin Noica, dublată de una de agenți și de ofițeri; sunt puse la lucru mijloace de tehnică operativă, precum mai multe servicii ale Direcției I din Consiliul Securității Statului; nu sunt uitate filajul, perchezițiile și intervenția unor oficialități de cel mai înalt rang.

În urmărirea „obiectivului”, cu indicativul 122, până în 1971, apoi cu numele con-

spirativ „Nica Dan“, este folosită cu precădere *rețeaua informativă*; sunt dirijați „informatorii din legătura personală“ (ceea ce înseamnă: cunoștințe apropiate, colegi de la Centrul de Logică, de la „Revista de filosofie“): „Nicoară“, „Marian“ și „Cristian“, informatorii „Valerian“ (de la același loc de muncă), „Antonel“ și „Olteanu“, „din legătura altor ofițeri“; de asemenea, „sursele Direcției a VI-a“ (doc. 39). Despre identitatea unora dintre aceștia ne vorbesc documentele însele: „Aceeși atitudine realistă a avut și în discuțiile purtate în cadrul unor întâlniri – controlate de noi – cu o serie de publiciști, cercetători din domeniul filozofiei, cu care se află în relații apropiate, cum sînt: Edgar Papu, Paul Anghel, Marin Sorescu, Mihai Șora și alții“ (doc. 132).

În 1978, la închiderea dosarului, se încearcă chiar stabilirea numărului exact al informatorilor, distribuiți pe aproape tot cuprinsul țării: dintre cei din București, „fiind dirijați în permanență“ (doc. 132) de Securitate, cei mai importanți sunt „Nicoară“, „Cristian“, „Marian“ și „Andrei“; iar din provincie sunt întrebuințate „cu intermitență alte 41 surse (24 din leg. Direcției I, 4 din leg. I. M. B., 5 ai I. J. Sibiu, 4 – I. J. Cluj, 3 – I. J. Iași și 1 – I. J. Timiș)“ (doc. 132).

Rețeaua de ofițeri este coordonată până în 19 februarie 1976 de maiorul Pătrulescu Ioan (urmat, din 5 mai 1976, de cpt. Prunescu Mircea), care are obligația de a-l contactat periodic; „în scopul influențării pozitive și pentru a-i crea convingerea că se află permanent sub controlul organelor noastre“ (doc. 39); Noica este chemat periodic la Securitate și pus să dea declarații privitoare la plecările sale în străinătate. Ei întocmesc periodic rapoarte, note, sinteze, planuri de măsuri, avertismente, în vederea eficientizării activității.

Totodată, se concentrează deopotrivă asupra apropiatilor lui Noica, propunându-și: „intensificarea muncii atât în D. U. I. «Stoica» și «Lungeanu», cât și în cazul celorlalte elemente din S. I. G., cunoscuți că fac parte din anturajul lui Noica; (...) vor fi luați în contact periodic tinerii din anturajul lui Noica C. (care? Condiescu; Rezuș Adrian;

Dan Lupu), pentru a-i atrage la colaborare și a-i ține sub influența organelor noastre, scopul final al acțiunilor noastre fiind de destrămare a acestui anturaj, condus de Noica C-tin (...). Se vor încheia astfel de acte și vom efectua fotografii la întâlnirile cu tinerii din anturaj sau cu persoane din străinătate în momentele când fac schimburi de materiale filozofice“ (doc. 41).

„S-au utilizat de asemenea perioade mari de timp mijloacele speciale T. O., «S», «F», în anumite momente operative mai deosebite folosindu-se filajul, iar în mai multe rânduri s-au efectuat percheziții secrete“ (doc. 132).

Întrebuințarea „T. O.“: *mijloace de tehnică operativă*, de înregistrare a convorbirilor telefonice și a conversațiilor, atât în locuința lui Noica din București sau în cele provizorii din Snagov, Păltiniș etc., („vom reinstala mijloacele speciale la domiciliul lui Noica“) (doc. 41), dar și în unele locuri publice, cum ar fi „întâlnirile de la cofetăriile Capșa și Nestor, folosind și mijloace tehnice mobile, pentru a ne convinge asupra conținutului discuțiilor acestora“ (doc. 41). Există sute de file cu transcrierea convorbirilor avute de Noica, la telefon sau direct, cu diverse persoane.

Filajul, îndeosebi pentru a urmări cu cine se întâlnește și a face fotografii (doc. 39); la 1 iunie 1973 aflăm că „în ziua de 29 mai a. c., a fost contactat și predat echipei de filaj de la Direcția [a] IX-a, numitul Noica Constantin“ (doc. 38); în continuare, „va fi pus în filaj, în perioada 4 sept. 1973 – 19 sept. 1973, având în vedere că în această perioadă sosește în țară Uscătescu George, de la Madrid. În acest caz, se va coopera cu Serv. I din Dir. I și I. S. J. Constanța“ (doc. 41); ceva mai târziu: „punerea în filaj a obiectivului în anumite momente importante, cum este cazul prezenței în țară a fostului legionar, prof. Octavian Buhociu, venit recent din R. F. Germania“ (doc. 107).

La serviciile *Unității Speciale „S“* se apelează „pentru a acorda mai mare atenție trimiterilor poștale și a ne prezenta în original toate materialele filozofice care circulă pe această cale“ (doc. 41). În felul acesta au fost confiscate ori numai copiate cantități considerabile din corespondența lui Noica

(dar și din a celor apropiați lui), expediată ori primită de el, unor prieteni sau membri ai familiei, atât în țară cât și în străinătate, precum și fragmente din lucrări proprii, cum ar fi *Anti-Goethe, Povestiri din Hegel* sau *Amintiri din închisoare*, care, în 1991, au fost înapoiate familiei (cf. vol. 14 al *Fondului Informativ* 15156).

Se apelează de asemenea la serviciile U. M. 0920, București, „căreia i-a fost semnalat pentru a fi supravegheat pe timpul șederii în străinătate”, și la acelea ale U. M. 0200 București, care urmează „să-l controleze la plecarea din țară” (doc. 132).

Perchezițiile secrete sunt efectuate în mai multe rânduri (doc. 132), cu scopul de a descoperi materiale compromițătoare, atât în apartamentul din București cât și în locurile unde șade periodic (doc. 18); „vom efectua o percheziție secretă la scrierile sale, pentru a-i vedea «lucrarea capitală a vieții»” (doc. 41); și ceva mai târziu: „efectuarea unei percheziții în locurile unde se presupune că obiectivul păstrează principalele scrieri pe care le are în lucru, fie la domiciliul său din București, fie la vila 23 de la Păltiniș, jud. Sibiu, unde, în ultimul an, și-a petrecut majoritatea timpului, pentru a-și asigura liniștea necesară conceperii lucrărilor sale” (doc. 107); în acest din urmă, la Păltiniș, „s-a efectuat și o percheziție secretă” la 12 iunie 1978 (doc. 132).

Oficialități de rang înalt sunt de asemenea antrenate în încercarea de a-l atrage pe Noica: după ce, întors dintr-o călătorie în Anglia, în zilele de 8 și 11 mai 1972 a fost contactat de tov. General Maior Borșan Dumitru” (doc. 39), în ziua de 8 iulie 1972, este convocat „de conducerea ministerului” la Tunari (doc. 24), mai exact „de tov. adjunct al ministrului, general Maior Stoica C. și tov. General Maior Borșan Dumitru” (doc. 39). După 1972, „a fost contactat periodic, îndeosebi după revenirea în țară în urma călătoriilor efectuate în străinătate, atât la nivelul conducerii direcției cât și a ministerului. Ultima contactare a avut loc la 12 06 1978 în stațiunea Păltiniș – județul Sibiu” (doc. 132).

Pe altele le contactează Noica însuși (convins că numai în felul acesta va putea

duce la bun sfârșit proiectul înființării institutului de studii orientale, pentru Mircea Eliade), cum este cazul prim-vicepreședintelui Cornel Burtică (doc. 113, 116 ș. a.).

Câte ceva din acest metode de lucru va găsi cititorul interesat în documentele ce urmează.

Omul sub vremi, dar spiritul mai presus de ele *Raporturile lui Noica cu Securitatea*

Constantin Noica nu s-a luptat, după 1965, cu Securitatea de pe poziții ofensive. Împresurat din toate părțile de oamenii și de tehnica de supraveghere a Securității, a înțeles, mai cu seamă după pușcărie, că nu aceasta era calea.

A încercat și opoziția directă: „din cauza Securității, în 1971, nu am vrut să particip la congresul de logică, pentru că, pe urmă, aş fi fost întrebat ce am vorbit cu străinii de la congresul de logică” (doc. 42); dar a constatat că aceasta ar fi însemnat să nu-și scrie opera.

Atitudinea lui nu exclude nici batjocora subtilă la adresa Securității; unul dintre informatori „întrebându-l despre activitatea lui Liiceanu Gabriel, a spus că nu mai știe nimic despre el. La observația că este totuși admiratorul și elevul său, Noica a răspuns că nu este elevul lui, ci al lui Wald” (doc. 54); dar nici metoda aceasta nu putea dura.

Desigur, în perioada stalinistă, s-a opus fără rezerve Securității epocii, a cărei funcție era exclusiv represivă: „Eu am fost palmuit în închisoare, când anchetatorul m-a întrebat ceva, iar eu am răspuns că nu sunt informatorul securității! Acolo, mai înțelegem, că era obrăznicie..., că eram interogată... Acel ofițer, d-l Popescu, în anii aceia, era încă la mentalitatea veche, când se cerea oamenilor care aveau contact cu securitatea un anumit tip de informații. Acel tip de informații nu l-am dat niciodată și nici nu-l voi da. Sper să nu mi se ceară acest lucru” (doc. 42).

În anii '70, dogmatismul Securității fusese depășit de acela al activiștilor de partid; de aceea, unii dintre reprezentanții celei

dintâi puteau fi mai deschiși la minte decât cei din urmă. O recunoaște și Noica: „În cursul conversației a spus: vin la M. Ioanid ca să-mi rezolve necazurile, deși unii îmi spun să nu mă adresez lui Ioanid, căci este colonel de securitate. Dar, spunea Noica, acum nu te mai poți înțelege decât cu Securitatea” (doc. 52). Sprijinindu-se pe necesitatea unui serviciu de securitate într-o țară, ceea ce o face legitimă, Noica are ocazia să constate că această dorită legitimitate a Securității românești nu este dată atât de preocupările acesteia în slujba țării, cât de absența adversarilor, care au fost deja reprimați: „Eu vă consider pe dv. ca un reprezentant al Securității, Securitatea care este absolut necesară într-un regim ca acesta, care nu trebuie să se mai ascundă, cum făcea în faza represivă, pentru că nu mai este un organ represiv, pentru că nu mai are ce reprima, că nu mai are adversari. Este un organ de informații, fiindcă nu avem o presă de aia liberă” (doc. 42).

Actul suprem de curaj al lui Noica stă în faptul că el face aceste afirmații înaintea unui reprezentant al Securității: nu doar că refuză să colaboreze cu Securitatea, dar se duce înaintea unui reprezentant al acesteia să-i înfățișeze refuzul său de a colabora și să-i amintească limitele instituției care semăna spaimă în oricine numai la rostirea numelui ei.

Securitatea nu a dorit să facă din Noica un biet informator: avea doar atâția, dintre care unii din imediata lui vecinătate, și alții stăteau pe listele de așteptare! Ci altceva dorea de la Noica: să-l determine să accepte marxismul, ca sursă a ideilor și scrierilor sale. Să facă din el un *gânditor oficial al regimului*.

Or, lucrul acesta Noica nu l-a acceptat nici o clipă; și nu s-a retras undeva, în țară, să-și rumege neputința, într-o atmosferă suicidală de refuz. Nu a ales nici exilul, unde avea frumoase promisiuni de a-și etala refuzul (la „Europa liberă” fusese invitat în repetate rânduri, vezi doc. 24, 73, 79). Ci a ales să-și scrie opera *aici*, uitându-se senin în ochii reprezentanților Securității și declarând, „când mi s-a spus că de ce nu scriu despre probleme actuale, angajate în

contemporaneitate”: „Eu nu mă apuc să fac filozofie ieftină” (doc. 42).

Cine, în anii aceia, a dat o mai înaltă pildă de curaj?

Înconjurat de turnători din toate părțile, urmărit, „filat”, fotografiat, ascultat de Securitate, care a pătruns în intimitatea lui cu mijloacele ei „de tehnică operativă”, lăsând mărturia (inevitabilelor) mizerii omenеști ale celui în cauză și ale apropiatilor săi, Constantin Noica lasă totuși celor din urma sa pilda unei țării spirituale fără de egal, a celui pentru care mai presus de toate a stat sentimentul *datoriei* față de cultura română.

Noica și-a scris Opera, în ciuda Securității, înfruntând-o și prefăcându-se uneori că se lasă biruit de ea; la închiderea acțiunii informative din dosarul 15156, în 1978, Securitatea și-a recunoscut eșecul: după „șapte ani de când s-a început urmărirea informativă asupra lui Noica Constantin”, atestă că „acesta evită să accepte concepțiile marxiste, materialist-dialectice” (doc. 132).

*

Constantin Noica a avut deci legături cu Securitatea; pe care nici un intelectual de vază nu le-a putut ocoli (vezi vizitele obligatorii la Securitate după revenirea în țară din călătoriile făcute în unele țări occidentale, când i se luau interogatorii, din doc. 24, 35, 42, 130). Scopul: fie pentru a deveni informatori/colaboratori ai Securității, fie pentru a fi „influențați pozitiv”. O recunoaște el însuși, atunci când deosebește între cei „vânduți” Securității și cei ce aveau legături cu Securitatea pentru că nu se putea altfel: „Eu cred că lui Giurăscu nu i-a plăcut să scrie un an la «Glasul patriei»; eu nu spun că este vândut, dar cred că nu i-a plăcut și nu-mi convine ce mi-a spus colonelul Florescu, să scriu și eu. Eu nu mă jenez să am legături cu Securitatea, pentru că eu știu că sunt cu inima curată” (doc. 42).

A face însă din Noica un sprijinitor al Securității este o eroare de percepere cu atât mai gravă, cu cât o aflăm acolo unde ne obișnuiserăm cu finețea de spirit (N. Manolescu).

Am văzut că „influențarea pozitivă” a lui Noica, în sensul acceptării marxism-leninismului, a fost un eșec asumat de Securitate.

Să vedem dacă celălalt aspect, al recrutării drept colaborator, a avut mai multe șanse de reușită.

Pentru ca cineva să poată fi considerat informator sau colaborator al Securității, trebuie ca acesta să fi semnat note informative în schimbul unor sume de bani (sau obiecte), deci să fi „turnat” pe cineva. Există în cele 14 volume ale dosarului I. 15 156 vreo notă informativă semnată de Noica? Nu.

Există însă vreun document semnat de C. Noica (în afară de scrisorile trimise de el, confiscate de Securitate, care nu pot fi catalogate astfel)? Da. Există și pot fi citite în volumul de față două note dactilografiate, semnate „Nica”, foarte apropiate ca dată, una din 18 iulie 1972 (doc. 23), alta din 6 octombrie 1972 (doc. 30), ambele, un fel de memorii privitoare la valoarea universală a lui Mircea Eliade, la necesitatea traducerii scrierilor sale în limba română, la rolul benefic, pentru cultura română, al aducerii lui Mircea Eliade în țară și la necesitatea înființării unui Institut de Orientalistică, coordonat de Eliade. De altfel, în aceeași perioadă (16 octombrie 1972), Noica a înaintat un memoriu similar la Comitetul Central (cf. doc. 32)

Dar acestea nu pot fi considerate sub nici o formă „turnătorii”!

Din dorința de a înălța cultura română la universalitate, Noica nu s-a dat în lături de la a solicita Securității ajutorul pentru aceste mari fapte de cultură.

El nu s-a gândit niciodată să sprijine *puterea politică*; deosebește chiar apăsat între *regimul politic*, trecător, și *țara*, care este deasupra contingentelor: „Eu vin numai, ca un om de formație veche, să mă închin în fața operei *regimului*, să recunosc tot ce s-a făcut, și nu cer decât să mi se dea prilejul să fac și eu un serviciu *țării*, după cum vedeți că fac” (doc. 42).

Ideea României drept punte între Răsărit și Apus, atât de rodnică, pe care și-a construit Nae Ionescu întreg eșafodajul gândirii sale, o regăsim, iată, la discipolii săi; nu

sprijinirea *regimului* îl interesa pe Noica, ci „revenirea la ideea românească și la ideea asta deosebită a lui Eliade, de a crea din România țara care să facă puntea dintre Europa și Asia, așa cum se face în politica externă, am ratat această idee, dacă nu se face la timp centrul de orientalistică și dacă Eliade, cât trăiește, nu mai este folosit, cel puțin de la distanță” (doc. 42).

*

Răsăritul acesta, care a cunoscut teroarea regimurilor politice îndelungă vreme, de pe urma cărora au pățimit și Eliade și Noica! Cu toate acestea, este oare ceva mai cutremurător decât să constați că, în ciuda confiscării libertății exterioare, spațiul răsăritean a dat cele mai desăvârșite expresii ale libertății interioare, rămasă neatinsă?

Pentru Constantin Noica, represiunea exterioară nu era însă o piedică în calea gândirii, așa cum n-a fost pentru nici una dintre marile conștiințe ale Răsăritului. Între 1949 și 1958, trăind cu domiciliu forțat la Câmpulung, în condiții de o precaritate dezlantă, încearcă să dea noi modulații scenariului său paideic și redactează, cu Securitatea pe urmele sale, *Anti-Goethe* și *Povestirile din Hegel*, ambele confiscate de Securitate.

Într-o scrisoare deschisă adresată intelectualilor din România, publicată de Cioran, în 1957, în „Nouvelle Revue Française”, acesta, însușindu-și perspectiva apuseană asupra libertății, se declara oripilat de lipsa de libertate în care trăiau în țară. Făcând dovada unei libertăți interioare nealterate de teroarea istoriei, Noica îi răspunde, în 22 noiembrie 1957, alăturând exilul celor expatriați de exilul interior al celor din țară și preferându-l pe cel din urmă. Epistola lui Noica, ajunsă la Securitate, nu la Paris, a fost una dintre pricinile arestării și întemnițării sale. La închisoarea Gherla, încarcerat alături de Păstorel Teodoreanu și profesorii Tanoviceanu, de la Facultatea de Drept, și Aristide Bazilescu, Constantin Noica încearcă, întocmai asemenea Dascălului său, experiența eminamente ortodoxă a *neopunerii la rău*.

Întreaga experiență a temniței avea să o transfigureze în termeni de o izbitoare ortodoxie, în 1965, în cartea *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*. Poate că lecția naeionesciană a valorificării suferinței, pe care acesta o considera cea mai înaltă învățătură a creștinismului, ar fi rămas neroditoare în condițiile unei vieți normale. Asemenea „biruitorului” Alexandru, comandantul trupelor sovietice ce au ocupat o mănăstire de maici din Moldova, lăsând-o neatinsă, cerând maicilor să se roage pentru sufletul lui, Constantin Noica, încarcerat de către „biruitori”, se roagă pentru prigonitorii săi, de vreme ce aceștia nu știu ce să facă cu „victoria” lor. Libertatea interioară este un bun pe care nimeni nu i-l poate lua, fiind tot una cu exercițiul liber al gândului; în vreme ce persecutorii sunt cei demni de milă: „ei nu sunt puși în condiția de oameni, adică de ființe care făptuiesc ceva și află de la viață ceva. (...) Ei trebuie să ajungă la un rezultat dinainte stabilit, adică să facă pe oameni să recunoască exact ce vor ei”.

Pare sofistic să vorbești, din punctul de vedere al eticii dreptului, despre libertatea cuiva a cărui viață s-a desfășurat, din 1949 până la moarte, în 1987, între domiciliu obligatoriu – închisoare – libertate supravegheată. Dar, spre deosebire de apusenii, cu a lor etică a dreptului („drepturile omului”), Noica este un om al Răsăritului. Pentru el, datoria de a sluji cultura română este mai presus de orice drept.

Datoria este un concept etic ce ține de morala tradițională, legându-se nu de interese și foloase, ci de apartenența la o realitate care te transcende: ființa acestei culturi. Cu opera lui, creată în accidentul istoriei în care s-a întâmplat să trăiască, dar pe care nu o reprezintă, Constantin Noica nu se înscrie în paradigma comunistă, ci în cea a tradiționalismului conservator românesc. Este ultimul mare gânditor conservator al secolului al XX-lea.

De aceea, biruința lui Noica este atât de copleșitoare.

Prezența lui Nae Ionescu

Numele lui Nae Ionescu apare în multe rânduri în dosarul de urmărire informativă al lui Constantin Noica.

Cel mai frecvent pentru a sublinia calitatea lui Noica de fost student al lui Nae Ionescu (doc. 43, 44, 63); sau pe aceea de „fost discipol al teoreticianul legionar Nae Ionescu” (doc. 19). Că Nae Ionescu n-a fost „teoretician legionar” am demonstrat-o în altă parte*; pentru ideologia comunistă însă, Noica însuși este teoretician legionar ori fascist, dacă nu este chiar... pro-nazist: „Astfel, a scris *Povestiri din Hegel*, lucrare cu conținut fascist, prin care încerca să reabiliteze ideologia fascistă” (doc. 10); sau: „A scris eseuri filozofice cu caracter pro-fascist: *Concepte deschise la Kant, Mathesis universalis, Jurnal filosofic* (1941) etc. De asemeni, a fost publicist activ, fidel colaborator la ziarul legionar «Vremea». A sprijinit activ, prin articolele, prelegerile și scrierile sale, mișcarea legionară de la noi. A studiat și în Germania, devenind pro-nazist” (doc. 14); sau: „a avut în trecut preocupări filozofice pe teme idealiste și fasciste” (doc. 15).

Numele lui Noica și al tuturor colegilor săi de generație este legat apoi de acela al lui Nae Ionescu în cadrul unui concept dezvoltat în mod funest de reflecția stalinistă, cu privire la filosofia tradiționalistă și ortodoxistă interbelică: acela de „trăirism”. „Această orientare, scrie în nota sa informativă Octavian Chețan, redactorul șef al «Revistei de filosofie», evidentă mai ales la Nae Ionescu și Emil Cioran, ține în primul rând de opțiunea lor ideologico-filozofică, de trăirismul lor, care condamnă orientarea raționalistă, promova neîncrederea în rațiune și cerea apelul la irațional” (doc. 51).

Nici Nae Ionescu, nici vreunul dintre discipolii săi nu s-a identificat prin acest termen, folosit depreciativ și chiar peiorativ, drept incapacitate rațională fundamentală. Încă din 29 mai 1926, în ultima prelegere a cursului de *Teoria cunoștinței*, Nae Ionescu ține să sublinieze deplina îndreptățire a cunoașterii științifice, care oferă ade-

* Vezi capitolul: *Rechiziționarea postumă de către legionari*, în lucrarea noastră, *Nae Ionescu. Biografia*. Vol. IV. Editura „Istros”, Muzeul Brăilei, 2005, p. 410-432.

văruri ce nu se răstoarnă, ci se înglobează evolutiv, dar și a celeilalte cunoașteri, revelate, deopotrivă de îndreptățită. În același timp, ține să spună apăsător că nu împărtășește opinia celor ce consideră că știința „nu face nici cinci parale”, considerându-l „dobitoc” pe cel ce afirmă aceasta, el fiind „omul care respectă în totul această știință”.

Într-o discuție cu informatorul „Șerban” din 5 octombrie 1967, Noica deosebește între direcția reprezentată de N. Crainic și aceea a „trăiriștilor”, în rândul cărora nu se include: „El recunoaște că patru personalități au fost considerate «maestrii» trăirismului: Iorga, Pârvan, Alice Voinescu și Nae Ionescu” (doc. 1).

Dar informatorul îl include între „trăiriști”: „C. Noica face parte din grupul «trăiriștilor», care s-au afirmat în cultura română în jurul anilor crizei din 1929–1934. Punctul de plecare al acestei grupări, a spus Noica, a fost constatarea că dezastrul de la Turtucaia (în primul război mondial) dezvăluie lipsa de autenticitate a suprastructurii din țara noastră, iar victoria de la Mărășești, o dovadă că există rezerve de energie națională. De aici, ei au tras concluzia necesității de a combate stările de lucruri existente” (doc. 1); în altă parte, referitor la aceeași discuție, se afirmă că Noica „a elogiat pe Emil Cioran și Nae Ionescu” (doc. 16).

Nu doar informatorul „Șerban”, ci și redactorul șef al „Revistei de filosofie”, alias informatorul „Cristian”, îl consideră pe Noica „trăirist”, în multe din notele sale informative; de pildă, în notele informative privitoare la unele articole ale lui Noica publicate în revista „Cronica”, scrie că, în: „primul dintre ele, intitulat: *Tinerețea ca sănătate*, sub pretextul valorificării unor idei goetheene, introduce un mic elogiu la adresa religiei (...). Al doilea articol, intitulat *Tinerețea ca înțelepciune*, are un subtext iraționalist-trăirist mult mai amplu susținut (...). Sunt idei care, deși prezentate ca aparținând lui Goethe, seamănă ca două picături de apă cu tezele dezvoltate de trăirismul de la noi, în deceniul dinaintea celui de-al doilea război mondial (reprezentat, între alții, de N. Crainic, Nae Ionescu, Noica Constantin). Aceeași respingere a rațiunii, a

«intelectualismului», apelul la simțuri, la fenomenele primare ale vieții” (doc. 20).

Alte circumstanțe în care este pomenit Nae Ionescu sunt laudative: în lucrarea *Pagini despre sufletul românesc*, Noica „elogiază concepțiile politico-filozofice ale lui Nae Ionescu și Lucian Blaga” (doc. 16); doi tineri cercetători, „L. Stanciu și A. Rezuș, au făcut elogii lui Nae Ionescu și Cioran, ca fiind gânditori valoroși, și care au reușit să-i influențeze pe studenți la vremea lor (afirmația este în legătură cu Nae Ionescu)” (doc. 49); sau, mai interesantă și evocându-ne subtilitatea cunoștințelor filosofice ale Maestrului: „Floru este de părere că articolele despre Husserl sunt idealiste. El își amintește că Nae Ionescu nu a fost de acord cu el” (doc. 66). (În legătură cu aceasta, vezi, de pildă: Nae Ionescu, *Istoria logicii*, 1924–1925, unde spune: „Pe acest formalism al logicei kantiene se grefează și ultima, și poate cea mai însemnată, din direcțiunile logice contemporane. Ce este sau cum se numește, propriu-zis, cu un nume, această direcțiune logică n-aș putea să vă spun. Pentru orientarea d-voastră, trebuie să amintesc că în această direcțiune intră gândiri foarte variate ca mentalitate, intră Lotze, Brentano, Husserl, Burali-Forti, Whitehead, Russell și Couturat, din Franța. Vasăzică: logică, fenomenalism, cunoștință și gramatică logică, patru școli (...).

Raporturile logice sunt entități neorealiste, spune altă școală, cu Husserl și neorealiștii americani Holt, Spaulding etc. Există raporturi logice, nu obiecte, și aceste raporturi au oarecum o existență de sine stătătoare. Vasăzică, iarăși un fel de substanțializare a raportului, care se găsește și în cazul logisticii, dar nu există posibilitatea de a se construi numai în cadrul logic și prin material logic. Deosebirea este, fără îndoială, fundamentală, dar orientarea este aceeași.”)

Lepădarea de Maestru

După cum s-a putut vedea în volumul de documente privitor la Mircea Eliade în arhiva Securității (vol. II din seria de față), acesta a fost foarte mâhnit că, la publicarea în țară a interviului pe care i-l dăduse lui

Adrian Păunescu, au fost eliminate „pasagiile pe care le consideram centrale în convorbirile noastre – pentru că vorbeau despre formația mea intelectuală, și, deci, despre influența profesorului Nae Ionescu, învățătorul meu și al generației mele” (Adrian Păunescu, *Un român în America*, în „Contemporanul”. Săptămânal politic-social-cultural editat de Consiliul Cultural al Educației Socialiste, f. an, nr. 11 (1322), 10 martie 1972, p. 1).

Eliade a ținut să tipărească în unele reviste ale exilului rectificarea și intenționa chiar să publice textul întreg al interviului (vezi: Mircea Eliade, *O dezmințire*, în „Revista scriitorilor români”, [an IX], nr. 10, 1971; id., *Dezmințire*, în „Limite”, an II, nr. 8, 17 martie 1972, p. 3; vezi și: *Cenzurarea și modificarea textului lui Mircea Eliade*, în „Limite”, an II, nr. 9, aprilie 1972, p. 8-9; nesemnăt).

După cum arătam în cuvântul introductiv la acest volum, insistența lui Eliade are o urmare neașteptată din partea lui Constantin Noica. La ceasul nenumăratelor eforturi (eșuate) de a convinge autoritățile despre importanța lui Eliade, urgența publicării în limba română a scrierilor sale și necesitatea înființării unui Institut de studii orientale (pentru care depusese eforturi să-l convingă pe Eliade să vină în țară, în ciuda presiunilor exercitate asupra acestuia de unii emigranți), luările de poziție ale lui Eliade cu privire la Nae Ionescu erau cât se poate de nepotrivite, riscând să năruiască orice speranță de reușită.

Este momentul unor afirmații extrem de severe asupra Magistrului; referindu-se la perspectiva ca Eliade să ia premiul Nobel, Noica spune: „Va fi o cinste pentru noi, iar unele adversități personale de aci (absolut neîntemeiate și legate de probleme minore, cum ar fi cazul, demult perimat, al lui Nae Ionescu, al cărui elev M. Eliade a fost) sunt, ca și în cazul, lui BLAGA, lipsite de rost, dacă nu de-a dreptul vinovate” (doc. 23).

De ce această „lepădare” a lui Noica de Maestru, exact în acest moment? N-o făcuse nici până în acest moment, în ciuda pușcăriei, înainte de 1972, și n-avea s-o facă nici în continuare?

Între poziția „bandei” care l-a împiedicat pe Eliade „să ia conducerea societății academice”, calitatea de om „influențabil” a lui Eliade („Au trasăștia de el”), atitudinea unor emigranți, care l-au numit pe Noica „«agent plătit» al oficialităților” (doc. 50), supărarea lui Eliade și atitudinea celor din țară, a aduce în discuție numele lui Nae Ionescu nu făcea decât să agraveze și mai mult lucrurile. De aceea, Noica îl sfătuiește pe Eliade: „termină cu Nae Ionescu! Dacă în România nu poate fi reconsiderat cineva, este Nae Ionescu. I-am spus lui Eliade că am fost și eu elevul lui, i-am slujit și eu memoria tipărind lucrări de-ale lui, dar îmi dau seama că a fost un mare desfătător, că el și-a jucat partida lui personală și a vrut să fie eminența lui, dar nu a reușit; însă Nae Ionescu a fost un om care și-a bătut joc de viața lui și nu putem avea pentru el mai multă devoțiune decât a avut el. Nu poate fi reconsiderat. Dacă trăia, poate-și putea corecta viața. A fost un om de cultură, pentru noi a contat, ne-a format, dar ne-a și deformat. Eliade a fost nu numai elevul lui, dar are recunoștință mai mare față de el. Eliade a fost ajutat de Nae Ionescu și cu bani, dar nu se poate face caz de opera lui Nae Ionescu. Toți colegii lui de universitate l-au detestat că și-a bătut joc de el... și cu sănătatea... I-am spus lui Eliade că nu putem face noi astăzi un erou al culturii, un Socrate, dacă nu a vrut el să fie” (doc. 24).

Desigur, Noica exagera. Așa cum exagera, după cum observă, pe bună dreptate, informatorul „C. Arion”, atunci când analizează articolul lui Noica, *Adevăratul înțeles al „sacralului”*, unde, din dorința de a-l face pe Eliade publicabil în țară, arată că Noica „confundă – fără nici un temei – considerarea sacralului ca expresie a semnificației profunde a oricărui comportament religios cu o poziție mistico-religioasă”, pentru ca, în felul acesta, „viziunea despre lume a cunoscutului specialist al istoriei religiilor” să pară „profund umanistă” și „deloc mistico-religioasă” (doc. 71).

Căci, în altă parte, nu ezită să-l trateze pe Magistrul ca având un orizont intelectual „mai profund”, deși mai puțin întins, decât al lui Eliade: „Orizontul intelectual al lui Eliade era mult mai larg decât cel al lui Nae

Ionescu, deși uneori mai puțin profund” (doc. 61).

Nu există adevărată ucenicie fără trădarea Maestrului.

Dar deosebirea fundamentală între *pater pneumatikos* și *pater philosophicus* este că, în vreme ce discipolii celui dintâi își probează această calitate prin aceea că rămân până la capăt sub ascultarea părintelui, discipolii celui din urmă trebuie, dimpotrivă, să se rupă de sub autoritatea acestuia, să-l „trădeze”, pentru a „ajunge la limanul care le este propriu”.

Pe de altă parte, calitatea de discipol nu este eligibilă; nu oricine poate fi discipolul unui mare gânditor; ne-a dovedit-o Platon, în cea de-a șaptea scrisoare, unde ne arată de ce nu a reușit domnitorul Siracuzei să-i devină discipol. Calitatea discipolului se vedește tocmai în aceea că încearcă să devină el însuși, „desprinzându-se” de Maestru. Despărțirea nu este o apostazie, de vreme ce însuși învățătorul este acela care îl învață pe discipol să-l abjure.

Despărțirea la vreme de învățător nu înseamnă o trădare, ci, mai ales, posibilitatea de asumare a propriului destin; discipolul nu-și trădează învățătorul, ci-l continuă împlinindu-se pe sine.

Noica a trăit el însuși bucuria de a fi „trădat” de discipoli și în felul acesta nu făcea decât să ducă mai departe un model: el însuși își trăda Maestrul, când, aflând că Eliade redactase un articol pentru *The Encyclopedia of Philosophy*, despre filozofia românească, în care „este citat și C. Noica, ca aflându-se pe linia lui Nae Ionescu. Noica a afirmat că nu a văzut niciodată această enciclopedie, dar că Eliade nu-i face un bun serviciu considerându-l pe linia lui Nae Ionescu, mai ales că acest lucru nu corespunde adevărului.

Citind o maximă mai veche, Noica spune: *nu este elevul cuiva decât dacă te ridici împotriva lui*” (doc. 45); ceea ce tocmai făcuse.

„Trădarea” lui Noica se desăvârșește într-un studiu, redactat în 1972, dar care avea să vadă lumina tiparului abia în 1989, în Italia („Revista Fundației «Drăgan»”. Vol. 5-6, 1989, p. 459-472) și în 1993 în România

(„Viața românească”, an LXXXVIII, nr. 1, ianuarie 1993, p. 1-17), *Modelul Cantemir în cultura noastră sau: Memoriu către Cel de Sus asupra situației și spiritului în cele trei țări românești*: „un studiu foarte critic la adresa vieții noastre culturale, în care spunea că la noi se promovează și azi, ca și în perioada dintre cele două războaie mondiale, o cultură lăutărească, adică lipsită de specialiști; că toți se pricep la toate, că se scrie și se discută «după ureche»” (doc. 48); „în acest articol, analizat aici, Noica ridică personalitatea și activitatea lui Ștefan Lupașcu («poate singurul care să dea socoteală de tot corpul științelor») a lui M. Eliade («acest unic M. Eliade»”), a lui Nae Ionescu («unul dintre cele mai uluitoare spirite pe care le-a produs cultura românească»), a lui Emil Cioran («cel mai mare moralist francez contemporan»), ca și a lui Al. Elian (care lasă «splendide referate pe la editurile» din București) și a lui Alex. Dragomir (care l-a uimit și pe Heidegger, ca student) – pe pedestale nemaiafinse – tipice prin realizare sau non-realizare – în cultura noastră mai recentă. Și pentru că toți aceștia, deși spirite cultivate și capabile, n-au creat și nu s-au afirmat ca mari specialiști, ci ca oameni de cultură obsedați de multiple probleme și direcții de studiu și afirmare, NOICA îi consideră reprezentativi pentru specificul culturii noastre” (doc. 51).

O noimă fundamentală rostită de Noica despre Nae Ionescu

Dincolo de toate aceste aspecte, și cu atât mai importantă cu cât nu este publicată sub semnătură sau rostită într-un spațiu care ar fi putut fi presupus ca receptat de Securitate, ci într-o convorbire particulară, ni se pare a fi o noimă fundamentală pe care Noica a rostit-o despre Nae Ionescu și care arată cât de profund îl cunoștea. Noica îl consideră pe Nae Ionescu *realist*, nu „trăirist”. Ceea ce-l determinase să mediteze asupra realismului (în sensul lui Nae Ionescu) este (aparenta) înfrângere a acestuia, atât pe planul istoriei, cât și pe acela al reflecției filosofice, de către ficțiunea ideologică marxistă.

Plecând de la cazul a doi armeni care au început prin a se manifesta înainte de 1944, Krikor Zambaccian și Hurmuz Aznavorian, cel dintâi amator de artă și colecționar, deci „idealist”, cel din urmă avocat notoriu, spirit realist, Noica constată că acesta din urmă „a făcut pe liberalul, l-au închis; a murit în închisoare. Zambaccian nu știu dacă avea studii, negustor, a avut un muzeu; că l-au închis, după 10 ani a trebuit să-l deschidă și să-l numească custode..., muzeul lui. Deci, orice fantezie culturală merge, pe când spiritul realist... ăștia au eșuat.

Iată, mi-am făcut o listă a oamenilor cu spirite realiste: începe cu Take Ionescu, care avea o mare vocație culturală, pe care l-a prins poliția..., mă rog, zicem că a reușit... Nae Ionescu...

În România, dacă ești și inteligent și deștept, te cureți” (doc. 122).

Noica reia discuția, cu aceleași argumente, ceva mai târziu, plecând tot de la cazurile lui Zambaccian și Aznavorian: „Deci, orice fantezie culturală rentează, pe când spiritul ăsta realist, așa-ziși oameni realiști (și părinții noștri erau realiști) nu umblau cu chestii aproximative, nu știu ce, ăștia au eșuat. Am făcut o listă, nu mai spun, începe cu Take Ionescu, care avea o mare vocație culturală, pe care l-a prins poliția..., mă rog, se zice că a reușit, cel mai caraghios a fost. Nae Ionescu, spirit realist, realist și în filozofie, la propriu, avea simțul realității, era deștept, d-le! Teoria mea... în România, dacă ești și inteligent și deștept, ai cuvântul sau stai cuminte” (doc. 126).

În imediat, în încercarea de realizare a „utopiei” comuniste, Noica are dreptate să considere că realismul oamenilor „deștepti” a eșuat. Dar la scara istoriei? Căci Nae Ionescu vorbea despre epoci istorice cu durată mare de timp, dominate de anumite caracteristici; de pildă, epoca modernă debutează o dată cu mutarea accentului pe individ, în Renaștere și dăinuie încă pe durata vieții lui. Tot atunci însă se întrezăresc semnele noii lumi, evidente în viața spiritului, a ultimilor 50 de ani: „renașterea metafizice, cu critica științei și răsturnarea ei din funcțiunea de interpretă și valorificatoare a existenței, cu criza raționalismului cartezian, cu diminuarea lui Kant și cu renașterea peri-

patetică, cu criza idealismului gnoseologic, cu izbânda sau cel puțin cu efortul spre izbândă al realismului, cu prăbușirea mecanicisimului materialist, cu asaltul vitalismului și renașterea spiritualistă”.

Astăzi, după alți 80 de ani, mai poate cineva tăgădui „renașterea metafizicii”, răsturnarea științei „din funcția de interpretă valorificatoare a existenței”, „prăbușirea mecanicisimului materialist”, „renașterea spiritualistă” și chiar o anume „izbândă al realismului”?

Și trebuie să admitem că Noica știa bine ce spune când îl cataloga pe Nae Ionescu *realist* în filosofie, așa cum o făcea încă din 1943, în introducerea la *Cursul de logică*: „Îndeosebi conturată apare opoziția de orientare gnoseologică dintre știința modernă, matematizantă, și metafizică: idealismul celei dintâi, opus *realismului* celei din urmă. De asemenea, împede conturat apare caracterul funciar *realist* al cunoștinței în genere, care nu este decât luarea în posesie a realului și formularea lui, pentru înțelegerea spiritelor”.

Nu este singurul: într-un memoriu de activitate, alcătuit de Mircea Vulcănescu, intitulat *Activitatea culturală universitară și extrauniversitară, din anii 1920-1931, a conferențiarului universitar Nae Ionescu*, înșirând numeroasele manifestări ale dascălului său, el arată că „toate acestea urmăresc exprimarea unei aceleiași concepții *realiste*, orientată înspre elementele autentice ale vieții noastre publice și ale culturii, îndreptată principial împotriva ficțiunilor de tot felul, care vin s-o falsifice”; pentru ca într-un studiu despre *Generație*, din 1935, același să desemneze caracteristicile „generației unirii”, prin „caracterele ei dominante, definite de Nae Ionescu în cei patru termeni cunoscuți: realism, autohtonism, ortodoxie, monarhism”.

*

Nu știm cum îl va recepta până la urmă filosofia românească pe Nae Ionescu, după ce patimile politice se vor fi stins și după intrarea într-o (dorită) zodie a obiectivității.

Ar fi trist ca impostura conceptuală stalinistă intitulată „trairism” să se perpetueze

în receptarea lui și în mintea generațiilor care vor urma. Cert este că acest termen îi este atribuit în mod abuziv și Nae Ionescu însuși s-a distanțat în repetate rânduri de semnificația lui (după cum arătam mai sus).

Realismul filosofic al lui Nae Ionescu se deosebește de nenumăratele accepții ale termenului, de la realismul filosofic medieval („care spunea că universalele, conceptul, preexistă lucrurilor. Fapt care era, de altfel, afirmat și în metafizica platoniciană. *Universalis ante rem*, aceasta nu înseamnă decât tocmai acest procedeu al matematicii. Oamenii din Evul Mediu nu gândeau matematic, funcțional, ci, dimpotrivă, foarte calitativ. Și, cu toate acestea, ei mărturiseau: *universalis ante rem*, conceptul preexistă propriu-zis obiectului, conceptul este ceva care există independent de obiect, obiectul nu face decât să se subsumeze conceptului”; Nae Ionescu, *Curs de Logică matematică*, 1926–1927), la „realismul” teoriei politice americane, care înseamnă: folosirea forței în rezolvarea conflictelor politice.

Din paginile acestui volum se poate aduna tot ce s-a spus și s-a scris mai lamentabil despre „trairism” în deceniile comuniste: „condamna orientarea raționalistă, promova neîncrederea în rațiune și cerea apelul la irațional; respingea cuvântul scris și elogia acțiunea, riscul, acel *vivere pericolosamente* al fascismului italian” (doc. 51).

Departe de a „elogia acțiunea”, Nae Ionescu era un contemplativist; departe de a respinge rațiunea și a face apel la irațional, în *Metafizica* sa (1928), Nae Ionescu afirmă existența unei realități ontologice alături de realitatea sensibilă; dar și a unor posibilități diferite de luare de contact cu acest realități: „de o parte stau acei cari spun că există o posibilitate de trăire a existenței care depășește individualul”, de alta, cei care spun că aceasta „nu se poate face decât pe cale de cunoaștere – înțelegând prin cunoaștere, cunoașterea logică, cunoașterea conceptuală. Aceasta este problema crucială în toată metafizica”. El combate unele direcții filosofice, precum senzualismul, afirmând că „realitatea sensibilă nu este singura realitate posibilă, pentru că, în definitiv, nimeni nu poate să identifice realitatea sensibilă cu

realitatea. Înșiși conceptualiștii, înșiși nominaliștii, cari neagă posibilitatea existenței unor forme superioare faptelor concrete, identificate cu ajutorul individuației, nu pot să pretindă acest lucru”.

Deopotrivă de îndreptățite, știința „este o preocupare inductivă, care pornește de la experiență, o preocupare experimentală”, pe câtă vreme metafizica „este un act care se sprijină, în ceea ce are ea mai caracteristic, pe un act de trăire – nu a realității propriu-zise, ci a izvoarelor realității”. „Ca atare, *metafizica* este o încercare de cunoaștere absolută a realității; sau, nu este nici un joc de cuvinte dacă spun: o *încercare de cunoaștere a absolutului*, pur și simplu. Și caracteristica ei fundamentală este că pornește de la un act de trăire a realității, care este posibil prin introducerea, prin scufundarea noastră înșine în această realitate”.

În vreme ce, „dacă există cunoaștere a realității sensibile, ea se face după anumite norme. Aceste norme trebuie să fie, fatal, altele decât normele de cunoaștere a realității metafizice. Problema aceasta am dezbătut-o în diferite rânduri și ea se rezolvă, în ultimă analiză, prin deosebirea dintre *cunoașterea științifică nominalistă și cunoașterea metafizică realistă*”.

Cum se poate, împotriva simțului comun, afirma că această din urmă cunoaștere este realistă? Deoarece „*fundamentul atitudinii mistice este postulatul transcendenței*. Absolutul este ceva care ne depășește și către care noi ne îndreptăm, și de aceea întotdeauna *atitudinea mistică* va fi caracteristic *realistă*, tot ceea ce există în afară de noi există real și niciodată o atitudine mistică nu poate să ducă la idealism, ci trebuie să afirme existența *realiter* a unei transcendențe”.

Prin urmare, cunoașterea științifică nu este „condamnată” de Nae Ionescu; dimpotrivă, a definit-o și a practicat-o. Lucrul cu care nu este de acord, așa după cum spunea încă din 1925, în cursul de *Teoria cunoașterii*, este „transformarea cunoașterii științifice în genere într-o cunoaștere cantitativă”, proces care începe o dată cu Descartes și duce la „cantitativizarea” științei moderne. El îi opune soluția realistă, a bunului-simț,

unde „presupoziția fundamentală pentru orice teorie a cunoașterii și pentru orice funcțiune a conștiinței noastre în genere este tocmai această existență a unei lumi din afară, nu ca teorie (...), ci ca fapt”. Această filosofie a sa, esențialistă, statică, realistă, are drept metodă pe cea numită *metoda descriptivă*, care „nu ne duce la anumite rezultate ultime, ne duce la fapte, nu la argumente. Noi nu construim logic în nici un fel, rațional sau intuitiv, eșafodaje de idei și de argumente, ci analizăm lucrurile așa cum ni se înfățișează și ajungem la ultima expresie a lucrurilor acestora”.

Pornind de la asemenea premise, Nae Ionescu practică, cu multă rigoare, cunoașterea științifică; să ne amintim că a ținut primul curs de logică matematică din istoria Universității din București, în 1926–1927, în care se desparte de acea „concepțiune interioară dinamică, de partea logicei idealiste, de partea logicei creatoare, constructive dinăuntru în afară, o concepțiune vasăzică *dinamic-idealista*”, pentru a înfățișa, în cadrul unei *concepții static-realiste* proprii și „plecând de la știința aceea care, în constituirea ei – nu în aplicarea ei –, are cele mai puține puncte de contact cu realitatea” propriu sa logică: „începem să schițăm tocmai un complex de afirmațiuni, în cadrul unei *logice realiste ontologice*”.

Acest punct de vedere concret, realist, profesat de Nae Ionescu în logică „verifică și structura matematicii; care, pe de altă parte, nu poate să fie considerat ca un instrument nou al noilor generații, al noii metafizici, ci este tocmai reprezentarea vechei metafizici, metafizica modernă de până astăzi (...). Logica pe care am făcut-o noi nu se opune logicei idealiste, ci o înglobează pur și simplu, făcând-o inutilă. Ca interpretare spirituală a omenirii, punctul nostru de vedere de astăzi – și nu este numai punctul meu de vedere, căci, din articolele care se scriu în diferite țări, din cărți, din cărți de eseuri mai degrabă decât de filosofie, cam aceeași atmosferă generală se desprinde –, punctul acesta de vedere, zic, face inutilă teza logicei idealiste, tocmai pentru că interpretează și realitatea interpretabilă numai în funcțiune de logica realistă și realitatea în funcțiune de logica idealistă”.

Acest punct de vedere *realist* este de regăsit la Nae Ionescu în mod sistematic, în toate preocupările sale, nu doar în logică și metafizică:

- în *interviuri* privitoare la realitatea imediată („Trebuie să acceptăm lumea așa cum e: realitatea nu poate fi altfel decât așa cum e. E un punct de vedere static realist”, cf. răspunsul la ancheta „Ce credeți despre tânăra generație?”, Crăciun, 1932, „Vremea”);
- în *considerarea fenomenelor sociale* (metoda lui „are ca punct de plecare eliminarea conceptului de cauzalitate mecanică din explicarea întâmplărilor și înlocuirea lui prin cel al corelației organice. Metoda aceasta nu e, Doamne ferește, o invenție a mea. Ea este aplicată cu succes din ce în ce mai impresionant și în mecanică, și în fizică, și în biologie. E adevărat că, în comentarea vieții politice românești, eu sunt singurul care o utilizez constant – sau, mai precis, eu și prietenul meu, Onicescu. Metoda aceasta procede prin identificare de *structuri* și apelează, ca atare, în primul rând, la intuiție, la *putința de a vedea*. Asta nu e chiar așa de ușor. Asta cere o anumită maturitate în observație, o anumită experiență, și, mai ales, renunțarea la orice personalism și la orice pretenție – așa de inerentă iluminismului – de a crea realitatea prin jocul logic al rațiunii”),
- în *filosofia sa politică* („această atitudine este realistă față de nominalismul democrației; are predilecție pentru concret și, deci, pentru formele de viață locale (descentralizare), față de abstractismul unificator și centralizator al social-democratismului, este static și metafizic, față de dinamismul idealist și scientismul libertar; se sprijină pe ideea de ordine, de dreptate și de organic, față de libertatea și contractualismul celui alt; e spiritualist și religios, și nu materialist, liber cugetător ș. a. m. d.”);
- în *filosofia religiei și teologie* („A crede că se poate trece, în *veac* încă, peste hotarele confesionale și politice înseam-

nă a uita că și istoria tot de Dumnezeu este făcută și a socoti că se poate anula realitatea formelor de viață, așa cum le-a lăsat Dumnezeu". Ideea e falsă „pentru simțul realist și istoric al ortodoxiei”, „Predania”, 1937);

- în felului de a concepe dreptul și valoarea mentalității juridice („eu nu pot să constat decât un singur lucru: că

acel confrate nu are nici un fel de afinitate electivă cu *realismul* spiritualității contemporane, care nu se orientează după *ideal*, ci după *normal*. Și că, prin consecință, nu ne vom înțelege niciodată, ca unii ce vorbim două limbi cu totul deosebite”, *Când sunt utile discuțiile și când nu*, 1938).

Este momentul unei reconsiderări.

DOCUMENTE

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
DIRECȚIA I, SERV. II
BIROUL II

122/16 iunie 1971

Notă

Deoarece NOICA CONSTANTIN, cercetător la Inst. de Logică al Acad. de Șt. Sociale și Politice, a avut în trecut preocupări filozofice pe teme idealiste și fasciste (pentru care fapt, în 1959, a fost condamnat la 25 ani m. s.), iar în prezent, ca element de valoare, are legături cu reprezentanți ai emigrației din Occident – elemente cu care a avut relații din timpul activității din trecut, avem semnalări că scrie (și va continua în viitor) la publicații ale emigrației –, cât și faptul că polarizează în jurul lui elemente intelectuale din rîndul tinerilor, veți deschide dosar de urmărire informativă, în scopul stabilirii următoarelor aspecte principale:

- dacă legăturile ce le are cu emigrația sînt pe linia activității legionare sau dușmănoase;
- dacă scrierile sale au concepții dușmănoase și în ce scop le întocmește (destinația);
- dacă legăturile ce le are în rîndul tinerilor au scop de influențare a acestora în concepțiile lor filozofice – pe linie idealistă sau dușmănoasă orînduirii socialiste.

În vederea realizării acestor sarcini, veți lua următoarele măsuri principale:

1) Recrutarea unui informator din rîndul legăturilor apărute (în special din filaj), pe care să-l folosim în descifrarea caracterului legăturilor lui Noica C. cu emigrația cât și cu tinerii din țară.

Termen: 30 august 1971

2) Dirijarea informatorilor „Valerian” (Serv. 1), „Dan” (Serv. 1) și „Barbu” (legăt. personală) pentru a stabili: concepțiile, interpretarea evenimentelor politice, caracterul legăturilor cu cei ce apar în relații cu el, caracterul legăturilor cu cetățeni din străinătate, în special emigranți, preocupările de scriere, caracterul acestor scrieri, conținut etc.

3) Veți studia condițiile de la domiciliu și veți instala I. C. O.

Termen: 30 iulie 1971

4) Identificarea, verificarea în evidențele C. S. S. a tuturor legăturilor ce apar în dosar și întreprinderea de măsuri informative pe lîngă acestea, cu sprijinul organelor ce au în deservire locul de muncă respectiv.

Permanent.

5) Pe perioada lunii august veți lua măsuri de filaj, pentru a stabili caracterul legăturii cu Sanda Stolojan – transfugă, colaboratoare la „Europa liberă”, stabilită în Franța. Pe timpul vizitei celei în cauză veți lua măsuri de folosire a mijloacelor tehnice pentru ascultarea convorbirilor și folosirea unor informatori. (În ultimul aspect, te va sprijini G. Moraru A., care are unele posibilități în acest sens.)

6) Va fi verificat, studiat și contactat Liiceanu Gabriel, de la Inst. de Filozofie, pentru a stabili caracterul legăturilor lui cu Noica C. și cu emigrația. Dacă va fi pretabil recrutării, îl vom folosi pe lîngă Noica C.

7) Continuați măsurile de interceptare a corespondenței lui Noica C., cât și legăturilor principale, în special cu țările occidentale.

Locțiitor șef serviciu,
Locot. Dumitrescu Const.
16 VI 1971